

De verbeelding van de ‘multiculturele’ samenleving op de Nederlandse televisie vanuit een ‘achterhaald’ omroepbestel

Door Koen Zonneveld

De Cineblend-avond op 4 maart stond in het teken van de multiculturele samenleving, het afsluitende deel van een drieluik over Nederlandse televisie. Discussieleider Bart Top, adviseur en publicist op gebied van media, cultuur en diversiteit, introduceerde de avond met de constatering dat een representatieve afvaardiging van spelers binnen het omroepbestel de avond gestalte zou geven. Bart Römer, Frans Jennekens, Radi Suudi en Ton F. van Dijk toonden deze avond dat zij als (mogelijke) spelers binnen het omroepbestel hun eigen spel spelen, met eigen zienswijze en invulling van programma's gekoppeld aan hun verbeelding over hoe onze multiculturele samenleving eruit ziet en zou moeten zien. Desalniettemin werd deze avond duidelijk dat de verschillende zienswijzen blijf geven van versnippering van media en publiek, één waarop het omroepbestel in Nederland ook een grote invloed uitoefent. Het feit dat er deze avond vier spelers samen waren gekomen om over multiculturalisme en beeldvorming te praten, laat enerzijds zien dat het omroepbestel in Nederland een veelzijdigheid aan ‘multiculturele waarheden’ herbergt en mogelijkheden biedt voor nieuwe spelers om hun beeld te etaleren. Anderzijds toont het de teloorgang van het bestel, doordat het bestaansrecht van omroepen grotendeels afhankelijk is geworden van een strijd om ledenaantallen. Vaak deze avond werd benadrukt dat doelgroepen niet geloven in, het besef hebben of willen betalen voor programma's die hen juist aangaan en waarin zijzelf centraal staan.

Een perspectief van binnenuit

Bart Römer, algemeen directeur en hoofdredacteur van MTNL, heeft beeldmateriaal meegenomen van een programma getiteld *Marokkaanse Trauma's*. Dit programma gaat over de strijd tussen mannen en vrouwen, hun vooroordelen over en hun onbeantwoorde verlangens naar elkaar. Met de vraag waarom het voor Marokkaanse meisjes en vrouwen zo moeilijk is om een levenspartner te vinden van Marokkaanse afkomst, gaat programmamaakster Samira el Kandoussi op onderzoek uit binnen de Nederlands-Marokkaanse gemeenschap. In een sketch die als introductie fungeert roept ze op stereotype, ‘mannelijke’ wijze vanuit haar auto naar een jongen op straat waar hij heen gaat. Ingaand op het aanbod om samen in de auto het verdere pad te

volgen, begint el Kandoussi met de jongen een gesprek over man- en vrouwverhoudingen en vraagt zij zich af waarom zoveel huwelijken stuklopen.

Römer benadrukt na het zien van het fragment dat de reportage, die van binnenuit wordt gemaakt en daardoor recht doet aan de meningen en ideeën van de mensen in kwestie, een beeld weergeeft dat “witte programmamakers niet voor elkaar zouden kunnen krijgen”. De verschillende etnische achtergronden die MTNL als organisatie rijk is, geeft volgens Römer de mogelijkheid dit soort programma’s te maken: een perspectief van binnenuit, waarin getoond wordt hoe mensen (in dit geval binnen de Marokkaanse gemeenschap) zelf over multiculturele kwesties in Nederland denken.

Mens of cultuur?

Zelf vindt el Kandoussi dat deze manier van programma’s maken bevindingen toont die ‘interessant zijn voor de jongere generatie’. Het ‘eeuwige glaasje water’ en het praten over de betreffende gemeenschap of mensen in kwestie ziet zij als metafoor voor een verstijfd denken betreffende multiculturele kwesties. Later op de avond stelt zij de vraag of ook programma’s als *De Meiden van Halal* en *De Meiden van Haram* niet vooroordelen bevestigen door twee uitersten als uitgangspunt te nemen.

Jennekens, manager diversiteit bij de NPS en verantwoordelijk voor deze programma’s, reageert hierop door te benadrukken dat deze televisie tot stand is gekomen vanuit de groepen zelf. Römer stelt dat binnen programma’s verschillen tussen *mensen* centraal moeten staan, en niet het *culturele aspect* als uitgangspunt genomen moet worden. El Kandoussi’s verwijt naar Jennekens bovengenoemde programma’s lijkt vooral deze richting op te gaan. Het begrip ‘multiculti’ moet volgens Jennekens naar de prullenbak verwezen worden en vervangen door *diversiteit*. Echter wordt hij in dit specifieke geval vanuit cultureel oogpunt bekritiseerd.

Römer bevindt zich met MTNL vooral op regionaal niveau, al zijn er reeds samenwerkingsverbanden met NPS en RVU. Op landelijk niveau zouden de programma’s van Römer een andere impact met zich mee kunnen brengen. De vraag is natuurlijk welke. Echter vindt Römer deze discussie niet passen binnen het thema van de avond, hoewel velen hier juist de essentie van het vraagstuk betreffende de verbeelding van de multiculturele (*excuses le mot*) samenleving in herkennen. Het feit dat op regionaal niveau een programma als *Marokkaanse Trauma’s* mogelijk en

succesvol is, maar op landelijk niveau geen aandacht zou kunnen krijgen laat impliciet zien dat de machthebbende omroepen binnen het omroepbestel wel degelijk invloed hebben op verbeelding van onze samenleving.

Multiculturele programmering als plicht

Frans Jennekens is een van die personen die zich lijkt te ergeren aan het middelmanagement dat kiest voor ‘veilige’ vormen van televisie. Deze veilige vorm kenmerkt zich door ‘doelgroepen-denken’, waarbij programma’s als ‘te Marokkaans’ bestempeld zouden worden. Een NPS-programma als *Ab & Sal* zou volgens Jennekens primetime hoge ogen kunnen gooien. In een vertoonde sketch uit bovenstaand programma wordt op humoristische wijze de Lonsdale Marokkaan als de grondlegger van racisme gezien, onderbouwd door het feit dat een term als *gabber* en het label NSDAP dat in de naam Lonsdale voor tachtig procent tot uiting komt, zijn oorsprong vindt in de Arabische taal. De twee mannen achter *Ab & Sal* bedenken zelf het format en krijgen via de NPS de kans om hun talent te etaleren. Het doelgroepen-denken en de tijdsfactor spelen volgens Jennekens een grote rol in het feit dat dit programma nog steeds niet primetime op televisie uitgezonden wordt.

De invloed van politici in het omroepbestel is volgens Jennekens in grote mate aanwezig; een invloed die vanuit het begrip ‘inclusiviteit’ leidt tot assimilatie. Een programma als *Ab & Sal* laat zien dat je ze ‘hun ding’ moet laten doen. Dit maakt diversiteit mogelijk. Ton F. van Dijk, algemeen directeur van het productiebedrijf Palm Plus Multimedia dat het nieuwe actualiteitenprogramma *Dichtbij Nederland* van de NPS produceert, deelt de mening dat multiculti een doelgroep programmering betrof, louter ingevuld vanuit plichtsbef. Van Dijk is op dit moment van mening dat er meer recht wordt gedaan aan diversiteit, terwijl Jennekens vindt dat op dit vlak nog een grote stap gemaakt kan worden via technologische vernieuwing, om bijvoorbeeld cross-mediaal programma’s aan te bieden. Vooral de jongeren zouden op deze manier beter bediend kunnen worden.

Zenith en het probleem van het bestel

De volgende speler die aan bod komt en misschien een omslag zou kunnen bewerkstelligen in het generalistische denken dat volgens Römer en Jennekens binnen Hilversumse kringen nog steeds grote invloed heeft, is omroep Zenith. Radi Suudi, voorzitter en directeur van de omroep, benadrukt de stem van stedelijke jongeren en

zou vanuit verschillende ‘subculturen’ items willen brengen die ‘van binnenuit’ zijn gemaakt en de leefwereld van jongeren in beeld brengt. Zenith wil alle groepen aan bod laten komen, vanuit de constatering dat de samenleving in steden verschillende etniciteit, afkomst en cultuur herbergt en deze meer wil laten zien. Bepaalde invalshoeken ontbreken volgens Suudi, waarmee hij vooral de nadruk legt op debatten, bijvoorbeeld met Geert Wilders die hij graag meer in discussies zou willen zien en een meer genuanceerde berichtgeving omtrent het warme onthaal dat Wilders kreeg in de Verenigde Staten. Suudi mist de berichtgeving en het beeld bij NOVA dat Wilders ook daar kritisch aan de tand is gevoeld.

Zenith moet volgens Suudi gezien worden als een omroep die staat voor het idee dat de Islam onlosmakelijk verbonden is met Nederland en er deel van uit maakt. Van Dijk haakt hier op in door te stellen dat een miljoen moslims in Nederland niet worden gerepresenteerd in de publieke omroep. Zenith zal uiteindelijk niet worden opgenomen in het bestel denkt hij, hetgeen te wijten is aan het failliet van het omroepbestel. Wakker Nederland zal daarin wel slagen simpelweg door een goede marketing. “Het ledensysteem dat nu van toepassing is op het omroepbestel is nog steeds een vorm van verzuimd denken”, volgens Van Dijk. Aanpassen van de Mediawet is volgens hem essentieel om dit tegen te gaan. Suudi sluit zich hierbij aan door te stellen dat er geen relatie bestaat tussen programma’s die in de smaak vallen en het aantal leden. Deze constatering wordt doorgetrokken naar het idee dat jongeren tegenwoordig ook geen lid zouden willen worden van een omroep zoals BNN, zoals Van Dijk stelt, terwijl deze omroep toch vooral jongeren aanspreekt.

Suudi ziet de bestaande NPS niet interveniëren vanwege politieke kwetsbaarheid binnen het bestel. Om het bestel een ander geluid te geven zou Wakker Nederland een aanvulling kunnen zijn om een meer divers aanbod te creëren. Dit sluit aan op de mening van Top die binnen het huidige bestel wel een veelheid aan verscheidene meningen terug ziet komen, maar geen diversiteit kan ontdekken, hetgeen Van Dijk een ‘veelheid aan kleur’ noemt. Jennekens reageert niet direct op Suudi’s stellingname, omdat hij vanuit het bestel *an sich* de oorzaak ziet voor de ontbrekende diversiteit. “Er worden parallelle samenlevingen gecreëerd via het bestel”. De eigenlijke discussie onttaardt hierdoor uiteindelijk in een over hoe het bestel in elkaar zit.

Buitenste binnenland?

Als laatst getoonde beeld komt Dichtbij Nederland aan bod. Geeft dit een beeld van het ‘buitenste binnenland’? Volgens van Dijk wordt met Dichtbij Nederland getracht “een context en een vocabulaire te creëren van Hart van Nederland met de inhoud over groepen met verschillende etnische afkomst om een ander beeld te laten zien aan heel Nederland”. Er worden beelden getoond van een overstroming in Marokko en een maatregel binnen supermarkten op de Antillen omtrent het verstrekken van plastic zakken waardoor minder zwerfvuil op straat voor een schoner milieu zou kunnen zorgen. Jennekens haakt op deze beeldvorming in door te stellen dat via het creëren van een eigen infrastructuur, een manier kan worden gevonden om items naar het nieuws te trekken die door NOS Journaal nooit zouden worden uitgezonden. Echter worden reeds items van Dichtbij Nederland bij NOVA gebruikt, dus een brug is geslagen.

Vanuit de zaal wordt echter opgemerkt dat dit slechte televisie betreft en dat op de eerste plaats een goede opleiding voor makers nodig is om goede items te kunnen maken. Van Dijk vindt dit getuige van een professionele arrogantie die juist ervoor zorgt dat talent op multicultureel vlak niet de kans krijgt zich te etaleren. Een arrogantie die Jennekens eerder ook al opmerkte binnen het middelmanagement, waardoor zogenoemde ‘safe heavens’ niet worden verlaten.

Duidelijke stroming, glijdende schaal

Deze avond kunnen we concluderen dat er geen juiste randvoorwaarden geschept worden om het omroepbestel een succes te laten worden. De verbeelding van de ‘multiculturele samenleving’ in al zijn facetten zou hierdoor moeilijk te verwezenlijken zijn. De spelers die zich deze avond hebben geprofileerd, zijn geneigd een eigen geluid ten gehore te brengen dat in combinatie een samenhangend geheel aan diversiteit op het gebied van multiculturalisme met zich mee kunnen brengen. Helaas zorgt het omroepbestel zelf ervoor dat de Nederlandse samenleving als zijnde een conglomeraat van culturen gezien moet worden.

Verschillende samenwerkingen tussen omroepen proberen deze zienswijze van niet met elkaar in verband staande omroepen te doorbreken. Daarnaast wordt in de nieuwe mediawet (*Volkscrant*, 20 maart) een ‘glijdende schaal’ ontwikkeld die het ledental koppelt aan het aantal uitzendingen, en zijn nieuwe omroepen met vijftig duizend leden niet automatisch verzekerd van zendtijd. Ze moeten aan kunnen tonen

dat ze een meerwaarde zijn voor het bestel – een duidelijke stroming vertegenwoordigen. Dit duidelijke karakter en het creëren van een achterdeur, waardoor slecht presterende omroepen twee jaar na een negatieve evaluatie opnieuw een ‘gele kaart’ krijgen en van de buis zouden moeten verdwijnen, geeft aan dat er weinig tijd wordt gegund om kwaliteit te ontwikkelen, alsmede een grotere versnippering ontstaat omdat de stromingsprofilering als ijkpunt wordt genomen. Deze profilering van de omroepen in het algemeen, ziet ons genoodzaakt na te denken over het begrip ‘multiculturele’ samenleving, een term die op deze Cineblend-avond veelal geen waarde wordt toegekend. Het denken in stromingen is ook een denken vanuit naast elkaar bestaande culturen, hetgeen onze samenleving, vanuit het omroepbestel gedacht, een plichtmatige bijmaak geeft. De mooie initiatieven tussen omroepen onderling en de getoonde programma’s zouden geen blijk moeten zijn van verschillende stromingen, maar gezien moeten worden als een aanklacht tegen het bestaande bestel, die haar glijdende schaal wel heel erg glibberig maakt voor de (mogelijke) publieke spelers.

Koen Zonneveld

Maart 2009